

Kvartalstidskrift för europaprogrammet LEADER II

# LEADER II

LEADER magazine [août-septembre-octobre 1997] - chaussée St-Pierre 260, B-1040 Bruxelles - Bureau de dépôt Bruxelles X



Sommaren 1997 nr 15

**Jordbruk och  
landsbygdsutveckling**

**Sverige**

**Kärnten**

**Cavan-Monaghan**







**Land:** Spanien  
**Genomförd aktion:** energiodling  
**Kostnad:** 35 312 ECU  
**EU och offentligt:** 23 542 ECU  
**Privat:** 11 770 ECU

“Att ta till vara avfall från jord- och skogsbruk känns mycket angeläget i Sierra de Segura. Ett kraftverk för biomassa är redan i gång som använder biprodukter från olivolja samt trä och kvistar som blir över från skogsavverkningen. LEADER stöder nu införandet av energiodling (raps och råg) på trädesmark som kan användas för framställning av biobränsle. Projektet leds av olika institutioner som kommunal- och länsstyrelser, institutet för lantbruksforskning i Cordoue (CIFA), universitet i Jaén, elektricitetsverket i Sevilla, lantbruksskolan för giftfri odling i Sierra samt en biltillverkare.”

**Luis Parra,**  
LEADER-ansvarig



**Land:** Nederländerna  
**Genomförd aktion:** stöd till odling av lökväxter  
**Kostnad:** 283 500 ECU  
**EU:** 40 500 ECU  
**Offentligt:** 27 000 ECU  
**Privat:** 216 000 ECU

“Som ett led i planen för diversifiering av jordbruket uppmuntrar LEADER-gruppen Noordwest Friesland odling av lökväxter. En sådan passar nämligen väl in i det lokala växelbruket och medför att bruket av konstgödsel kan få mycket mindre omfattning än vad som förekommer i andra holländska trakter. Verksamheten har redan blivit en ny inkomstkälla för flera av traktens jordbruk och har även indirekt skapat nya arbetstillfällen. LEADER bidrar med upp till 20% av inköpskostnaderna för sättlökarna. Fram till slutet av 1997 kommer ett tjugotal jordbrukare att ha omfattats av åtgärden som kommer att utöka blomodlingen med ungefär 10 hektar.”

**Jan R. van Weperen,**  
LEADER-samordnare



**Land:** Danmark  
**Genomförd aktion:** utvecklings- och innovationscenter för lantbruk  
**Kostnad:** 132 000 ECU  
**EU & offentligt:** 66 000 ECU  
**Privat:** 66 000 ECU

“LUIC (‘Landbrugets Udviklings & Innovationscenter’) är hörnstenen i LEADER-programmet för Bornholm. Centret förfogar över expertis och stöder och följer upp alternativ verksamhet som bondgårdsturism och organisering av intresserade bönder, återupplivande av öns gastronomiska traditioner (lax, rökt sill och ost) med systematiserad närdistribution (producentorganisation omfattande krögare och detaljhandlare), stimulans av lantbruksproduktionen, t ex av getkött, genom att upprätta slakterier och försäljningsställen på bondgårdarna.”

**Niels Chresten Andersen,**  
LEADER-samordnare



**Land:** Frankrike  
**Genomförd aktion:** “Olivvägen”  
**Kostnad:** 356 000 ECU  
**EU:** 150 000 ECU  
**Offentligt:** 104 000 ECU  
**Privat:** 102 000 ECU

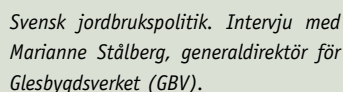
“Projektet som omfattar jordbruk, miljö och turism, har öppnat möjligheter att vidta landskapsvårdande åtgärder i 6 kommuner, restaurera kulturarv och förbättra villkoren för att ta emot allmänheten i de 7 oljekvamar som fortfarande är i verksamhet. ‘Olivvägen’ är nu snitslad och en ‘Turistguide till olivvägarna’ har spritts över hela Frankrike. Tack vare en intensiv kampanj har genomslaget i media blivit bra på många håll. Arbetet med landskapsvård fortsätter nu inom ramen för CAP’s åtgärder för jordbruksmiljön.”

**Gilberte Brémond,**  
LEADER-ansvarig





**I blickfånget: Sverige .....4**



*Bertrand Hervieux vill att jordbruket skall motsvara de europeiska samhällernas och territoriernas förväntningar och intressen. Tre LEADER-exempel.*

*Europeiska och nationella åtgärder måste få ökad genomslagskraft för att de yngres etablering inom jordbruket skall kunna underlättas och deras aktiva medverkan till bygdens utveckling möjliggöras.*

*I två grevskap vid gränsen har många lantbrukare tagit upp en andra verksamhet som ofta är på väg att ersätta den första. Några gårdar håller på att förvandlas till riktiga småföretag. Med LEADER som vägledare.*

Genom att skapa en slags utvecklingskedja med startpunkt i lokala lantbruksprodukter, traditionella men länge otillräckligt tillvaratagna, har hela näringslivet blommat upp i tre områden i Kärnten som berörs av LEADER.

Det är på dessa villkor som landsbygdsmrådena kan komma att tillgodogöra sig nya aktiviteter som är både konkurrenskraftiga och ger mervärde, d v s sysselsättning. Det är på dessa villkor som varje områdes savoir-faire kan göra sig gällande och hela registret av oftast outnyttjade resurser tas i bruk för att ge konsumenterna ett alltmer varierat utbud av lanbruksprodukter från Europas alla hörn. <





## Avstånden och den glesa bebyggelsen utgör stora handikapp för den svenska landsbygdens utveckling.

**Uppdelningen av befolkningen** i en nordlig och en sydlig del har avgörande konsekvenser för utvecklingen och regionalpolitiken på det svenska territoriet. Den södra halvan hyser flertalet av befolkningen som finns koncentrerad i tre storstadsområden och en mängd mindre städer. Den norra halvan utgör EU:s största sammanhängande glesbygdsområde (2,2 inv/km<sup>2</sup>) och har upprättats som målområde nr 6 för strukturfonderna. Även om den svenska landsbygden uppvisar en i stort sett homogen profil både i fråga om sina handikapp (hårt klimat såväl i söder som i norr, långa avstånd mellan bostad, arbetsplats och service) och sina tillgångar (hög livskvalitet, god miljö, starkt föreningsliv, självstyrande kommuner), kan den delas in i tre stora områden med hänsyn till geografiskt läge och näringsliv:

- > den norra delen med mycket gles befolkning har rika gruvfyndigheter och skogstillgångar som ligger till grund för Sveriges viktigaste exportnäringar som stål- och metallindustrin, pappers- och virkestillverkning.

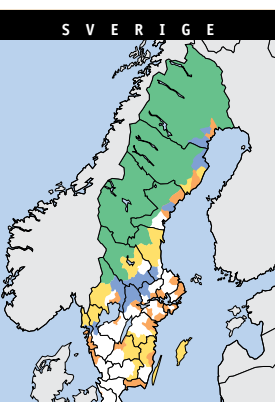
- > den södra delen står för huvuddelen av den svenska jordbruksproduktionen (främst animalier). Där finns också betydande skogstillgångar.
- > den svenska skärgården omfattar landets alla öar och utgör en karaktäristisk miljö med sin naturskönhet och pittoreska bebyggelse som lockar till fritidsliv.

### Urbaniseringen

Under 1950-talet genomgick Sverige en stor struktur- omvandling. Moderniseringen av jord- och skogshante- ringen med förhöjd produktivitet som följd minskade drastiskt sysselsättningen och ledde till en omfattande avfolkning av landsbygden och inflyttning till de tre storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö. Flykten från landsbygden pågick under 1970-talet och början av 1980-talet men mindre generellt. Trenden bröts dock från och med mitten på 1980-talet om man ser till lan- det i sin helhet. För första gången på hundra år ökade landsbygdsbefolkningen. Det var emellertid framför allt områdena närmast tätorterna som fick känna av den, medan avfolkningen i Norrlandsregionen fortsatte fast på ett mindre påtagligt sätt.

### “Hela Sverige skall leva”

Sedan 1960-talet omfattar den svenska regionalpoliti- ken speciella stödåtgärder för glesbygden. Omkring 1975 fick regionalpolitiken en fastare utformning med sikte på hållbar tillväxt, social utjämning och tillgång till en med städerna jämförbar service. Den statliga Glesbygdsdelegationen tillsattes 1977. Två år senare infördes det samlade glesbygdsstödet som ett led i att komplettera jordbruk med ny näringsverk- samhet och etablera nya småföretag på landsbygden. Under 1980-talet utvecklades den s k gräsrotsmetoden som innebär att fler och fler aktörer på alla nivåer och alla områden engagerar sig aktivt i utvecklingsproces- sen. Bl a behövde lokalbefolkningen söka motverka vissa negativa effekter av kommunsammanslagningen som företagits under 1960- och 1970- talet. Av de 1031 kommuner som fanns 1960 återstod endast 278 år 1974 och kommunen har alltid haft stor betydelse för social rättvisa och samhällsservice (socialförsäkring, grund- skola och gymnasium, kultur m m).



- Målgrupp 2
- Målgrupp 5b delvis bidragsberättigad
- Målgrupp 5b
- Målgrupp 6

**Yta:** 449 964 km<sup>2</sup> (ink. 38 459 km<sup>2</sup> större sjöar)  
**Användning av marken:**  
Skogsmark: 243 340 km<sup>2</sup> - Jordbruksmark: 35 165 km<sup>2</sup>  
**Befolkning (1994):**  
8 816 381 invånare • under 15 år: 24% • över 60 år: 22%  
**Befolkningstäthet:** 20 inv/km<sup>2</sup> (EU: 115 inv/km<sup>2</sup>)  
**BNP/inv (1995):** 19 786 ECU (EU 17 242 ECU)  
**Arbetslöshet (1996):** 9,9% (EU: 10,9%)  
**Områden som kan få bidrag från strukturfonder (1995-1999)**  
**Mål 2:** 30 400 km<sup>2</sup>, 966 0900 inv, EU: 160 MECU  
**Mål 5b:** 57 650 km<sup>2</sup>, 657 000 inv, EU: 138 MECU  
**Mål 6:** 225 000 km<sup>2</sup>, 449 000 inv, EU: 252 MECU  
**Landsbygdens andel (1995)**  
**Landsbygdsbefolkning:**  
23% av totalbefolkningen (EU: 14%)  
**Befolkningstäthet:** 19 inv/km<sup>2</sup>  
**Jordbruk:** 0,8% av BNP  
**Genomsnittsareal per företag (> 2 ha):** 32 ha  
**Skogsbruk:** 1,1% av BNP  
**Genomsnittsareal per företag (> 2 ha):** 40 ha  
**Turism:** 3,2% av BNP • 175 000 arbetstillfällen



Kampanjen "Hela Sverige ska leva" vittnar just om ett dylikt engagemang från lokalbefolkningens sida. Den drevs under 1988- 89 i samband med den europeiska landsbygds kampanjen, lanserad av Europarådet, för att väcka allmänhetens intresse för landsbygds problem och ledde till att 3500 byalag skapades som ett led i utvecklingsarbetet. Dessa var anknutna till Folkrörelserådet vars främsta uppgift bestod i att medverka till den lokala utvecklingen genom en rad stödåtgärder på det sociala, kulturella, eller ekonomiska planet.

År 1990 ersattes Glesbygdsdelegationen av Glesbygdsverket som har kompetens att agera på alla områden i frågor rörande landsbygds utveckling. GBV verkar för samordning av statliga insatser för landsbygden, stöder och uppmuntrar nya initiativ inom vitt skilda områden som arbetsmarknad, företagsetablering, serviceverksamhet, kommunalpolitik, kulturverksamhet, kvinno- och ungdomsfrågor m m.

Sedan Sverige inträtt i EU är Glesbygdsverket engagerat i flertalet av gemenskapens politiska åtgärder för landsbygden definierade i Mål 5b och vissa andra program - till exempel LEADER - som ingår i Mål 6. Verket har spelat en central roll i förberedelserna för LEADER II, medverkar till att detta gemenskapsinitiativ anpassas till svenska förhållanden och ger tekniskt stöd till de lokala aktionsgrupperna (rådgivning, utbildning, information).

## LEADER II - kompletterar och förnyar

Gemenskapsinitiativet LEADER II som vilar på ett integrerat och sektorövergripande synsätt har tagits emot med intresse i Sverige eftersom det väl stämmer överens med riktlinjerna för den svenska regionalpolitiken. I likhet med Finland håller Sverige på att genomföra två regionala LEADER II-program, det ena i målområdet 5B, det andra för målområdet 6. Det första åtnjuter ett gemenskapsstöd som uppgår till 12,1 miljoner ECU av totalkostnaderna som beräknas till 71,8 miljoner. Det andra kan räkna med ett bidrag från EU på omkring 4 miljoner ECU för en totalbudget på ca 14,10 miljoner. I bägge fallen är det privata stödet avsevärt och uppgår till 44% av totalkostnaden i området 5B och 43% i Målområdet 6.

Sammanlagt 12 lokala aktionsgrupper har godkänts av Sveriges regering på rekommendation av GBV efter att urvalet gjorts av oberoende bedömare. Tre viktiga principer har legat till grund för uttagningen: regionalt hänsynstagande (geografisk rättvisa), aktionens värde som föregångshandling (innovation och överförbarhet) samt graden av lokal representation (partnerskapens bredd).

LEADERS särart i förhållande till övriga gemenskaps- och nationella program har väl respekterats i Sverige. Lika

möjligheter och miljöhänsyn är självklara dimensioner i LAG:s aktion som därvidlag har stor frihet att agera.

Utvecklingen i Lappland (det finns ung 17 000 samer i Sverige) är också en prioriterad målsättning för LEADER-programmet som omsluts av Mål 6.

Folkrörelserådet, Glesbygdsverket och andra institutioner som sysslar med landsbygdsutveckling har tillsammans åtagit sig att underhålla det svenska nätverket för LEADER II som trädde i funktion i juni månad.

GBV (Glesbygdsverket)

Splintvägen 1, S-83172 Östersund

Tel: +46 63 826 00 - Fax: +46 63 862 92



**Marianne Stålberg,**  
Generaldirektör, Glesbygdsverket

### Vilken roll har glesbygdsverket när det gäller Sveriges samarbete med EU?

Glesbygdsverket har sedan det bildades 1991 haft en unik roll när det gäller att se till att landsbygden får rimligt utbyte av den svenska regionalpolitiken. Sedan Sverige blev medlem i EU har vi fått ansvaret för det nationella LEADER II-programmet, samtidigt som vi har en samordnande roll i de regionala 5b-programmen. Det gläder mig mycket att vi, som är lokaliserade till hjärtat av den svenska landsbygden, får arbeta med dessa frågor.

### Partnerskap är ett nyckelbegrepp inom LEADER. Hur omsätts det i praktiken i Sverige?

ag talar gärna om partnerskap eftersom det gör LEADER II till något nyskapande för oss. Alla svenska LAG-grupper är breda partnerskap, som innefattar byutvecklingsgrupper, lokalt näringsliv och den offentliga sektorn, som samverkar för att utveckla sin egen bygd. Vid urvalet av grupperna har vi därför lagt särskilt stor vikt att de är representativa för sitt område. Det är också mycket tillfredsställande att notera att de själva tillmäter partnerskapet stor vikt.

### Vad kan lokala utvecklingsgrupper i Sverige tillföra andra LEADER- grupper i Europa och vad kan de själva få i utbyte?

ag tror att bidraget från Sverige kan komma inom främst två områden: miljöfrågor och kvinnors deltagande i utvecklingsarbetet. I båda fallen har vi starka traditioner, som går tillbaka till tidigt 1970-tal. Över hela landet arbetar nu byutvecklingsgrupper i Agenda 21:s anda, dvs miljöhänsyn genomsyrar alla deras aktiviteter. Mycket ofta har kvinnorna en central roll, både när det gäller att organisera grupper för att förbättra livskvaliteten i närmiljön och att genomföra projekt.

När det gäller impulser från andra länder tänker jag i första hand på vad vi kan lära av arbetet i lokala partnerskap, inte minst i fråga om det privata näringslivets medverkan. <



# Jordbruk och landsbygdsu måste gå

**Jordbruket kan må bra och landsbygden dåligt. Därför kan inte Europas landsbygdsområden se framtiden an utan att jordbrukets roll tas med i beräkningen. Hur skall då jordbruket se ut för att i stort kunna motsvara de europeiska samhällenas och territoriernas förväntningar?**

**AV BERTRAND HERVIEUX**

*Bertrand Hervieux, forskningsledare vid CNRS (Franska statens centrum för vetenskaplig forskning) är särskilt intresserad av landsbygdens omvandling och av jordbrukspolitik. Han är författare till flera böcker om den franska landsbygden och aktiv i Brugge-gruppen ("Groupe de Bruges") som består av ett tjugotal ledande personligheter med vilja att bidra till samhällsdebatten om jordbrukspolitik.*

**Två faror hotar landsbygdsutvecklingen.** Den första består i att enbart vilja se den som avhängig av jordbrukets utveckling, den andra i att vilja se landsbygden som oberoende av jordbruket och till och med lägga hinder i vägen för det.

Att betrakta landsbygdsutvecklingen som enbart avhängig av jordbruket leder in i en välbekant återvändsgränd. Man vet ju att det bara är en ytterst liten del av landsbygdens aktiva befolkning som idkar jordbruk. På sätt och vis uppstod idén om landsbygd-





# utveckling: hand i hand

utveckling när det konstaterades att den brant stigande produktiviteten i jordbruket skulle göra det nödvändigt att finna nya källor för att skapa tillgångar och sysselsättning på landsbygden om man ville förhindra en avfolkning. Man kan till och med säga att landsbygdsutvecklingens problematik blivit en direkt följd av lönsamhetsmodellens framgång inom jordbruket.

Vi står alltså inför en paradox: På samma gång som Europa håller på att bli en stark jordbruksmakt och livsmedelsproducent upphör det att vara en agrar civilisation och en del av dess territorier förlorar så att säga betydelse för jordbruket. En kolossal koncentrationsdynamik släpps loss som innebär att all lokalisering dras till de platser där bearbetningen sker och varifrån distributionen utgår. Hamnstäderna Rouen-London-Amsterdam bildar en triangel som utövar en sådan dragningskraft att man i ett framtidsscenario lätt kan föreställa sig att 60-70% av jordbruksproduktionen om

tre-tio år kommer att koncentrera sig längs med Engelska kanalen och Nordsjön från Brest till Köpenhamn.

Jordbruket kan må bra medan många landsbygdsområden må dåligt. Därför kan man inte ta upp frågan om framtiden utan att ägna uppmärksamhet åt jordbrukets roll för den regionala planeringen, i synnerhet som det europeiska bidraget för att lösa problemen huvudsakligen kanaliseras via jordbruksbudgeten: 40 miljarder ECU år 1997, nästan halva EU-budgeten.

Vad skall man göra med dessa fakta när man försöker föreställa sig ett jordbruk som i stort motsvarar de europeiska samhällenas och territoriernas förväntningar? För att kunna lägga fram en plan måste man först verkligen inse att jordbruket inte bara producerar materiella ting utan också andra värden, inte bara livsmedel utan också sådant som inte går att äta, inte bara handelsvaror utan också icke-kommersiella tillgångar.

## Kvalitet är kärnan i förändringen

Vad livsmedelsproduktionen beträffar måste en första riktlinje dras som består i att ersätta kvantitetskraven med kvalitetskrav. Kvalitet kommer förmodligen att bli kärnan i det näringsliv och kulturliv som skall utformas i framtiden.

Vad som menas med kvalitet är först och främst kvaliteten på själva varan. I det avseendet ökar kraven med ibland motsägande önskemål som dock inte bör dölja det väsentliga: Europeiska matvanor har standardiserats fortare än man kunde föreställa sig det för 15 eller 20 år sedan och därtill har de banala jordbruksprodukterna bidragit. För övrigt inte utan att några minnesvärda incidenter inträffat som ökat konsumenternas medvetande, t ex det hormonbehandlade köttet eller den "galna ko-sjukan" som väckte starka reaktioner.

Allmänhetens känslighet inför allt som har med livsmedelshygien att göra är stor och konsumenternas krav gäller lika mycket massprodukter som lyxvaror. De som upprörs över vissa överdrifter på detta område brukar hävda att kvalitet kan definieras på olika sätt och ofta







## “Markplanering för att underlätta etableringen för unga jordbrukare”

Jacques Fournier [LEADER Livradois-Forez, Frankrike]



I **Ance-dalen** som ligger i den regionala naturparken i Livradois- Forez (Auvergne) idkar 30% av den aktiva befolkningen jordbruk men många bönder är äldre och står utan efterträdare. Jordlotterna är ytterst splittrade och skogen växer ner i dalen och stänger sakta och lömskt ute landskapet kring byar och husgrupper. Landskapsförsämringen har bl a haft till följd att avskräcka yngre jordbrukare från att etablera sig (svårigheter att få ihop en samlad mark för ett lönande jord- eller skogsbruk, brist på disponibla byggnader på grund av antalet gårdar som förvandlats till fritidshus). Redan 1992, på initiativ av Naturparken, inleddes en försöksverksamhet med markplanering i flera distrikt i Livradois-Forez, varibland Ance-dalen. Initiativet berör idag 55 kommuner (ca 1000 km<sup>2</sup>) och syftar till att få de lokala myndigheterna och territoriets samtliga samhälls- och yrkeskategorier att med hjälp av lokala arbetsgrupper enas kring kortsiktiga och långsiktiga mål för markplaneringen.

Aktionen som delvis finansierats inom ramen för LEADER I har företagit i fyra etapper:

1) Initiativet presenterades för kommunalstyrelserna som i sin tur förband sig att fastställa riktlinjerna för markplaneringen för en period av femton år, att upprätta ett nära samarbete med grannkommunerna och att bilda en för kommunens befolkning representativ arbetsgrupp.

2) Några arbetsgrupper har identifierat och kartlagt markanvändningen, vem som använder jordbruksarealen, krav som ställs på markplaneringen i fråga om levnadsmiljö och landskap, ekonomiska synpunkter på jord- och skogsbruket, turistnäringen samt jakt- och fiskefrågor m m. När diagnosen ställts, gjordes en skriftlig sammanfattning som efter att ha godkänts av befolkningen blev referenshandling för området.

3) Ett första aktionsprogram utarbetades nu. I Ance-dalen kom programmet att ligga till grund för en “territoriell pakt” som i april 1996 undertecknades av de lokala myndigheterna och alla berörda parter.

4) Ett år efter att aktionsprogrammet “Ance-dalen” undertecknats, vilket innehöll 13 åtgärder, ägde en utvärdering rum varvid man kunde konstatera hur långt arbetet fortskridit. Som exempel kan följande anges:

- > iordningställande av en gård för övertagande (kommunen köpte in en gård som var till salu i en by där den siste bonden på plats stod i begrepp att ta ut sin förpension. Flera personer som var intresserade av att etablera sig togs emot under loppet av 1996)
- > bearbetning av 60 ha mark
- > avverkning och röjning av ett skogsparti som befann sig inom jordbruksdistriktet i närheten av samhället och invid länsvägen
- > upprättande av ett markregister samt, tack vare LEADER II, rekrytering av en kontaktperson som skall utforska vilka jordägare som eventuellt önskar avyttra mark och vilka lantbrukare som vill etablera sig, detta i avsikt att utveckla fastighetsmarknaden och öka mobiliteten.

Hela initiativet vilar på en intensiv och permanent verksamhet. I första hand läggs aktionen upp på så sätt att de lokala myndigheterna, jordbrukarna, jägarna, skogsvaktarna, fiskarna, turistfolket, affärsidkarna m fl träffas och tillsammans arbetar på att skapa förutsättningar för en möjlig framtid för området. Det är ett arbete som kommer att ta tid men som så småningom börjar avsätta konkreta resultat ute på fältet. <





härör ur en subjektiv bedömning. Det vore emellertid ett misstag att inte ägna tillräcklig uppmärksamhet åt kvalitetskrav som idag visar sig ha en avgörande betydelse på livsmedelsområdet. Det gäller hela registret av smakkvalitet, näringsvärde, datummärkning, konserveringsmetoder o s v. Producenter, distributörer och konsumenter har där olika uppfattningar om vad som är viktigt och åsikterna går isär för varje aspekt på produkten. Trots allt finns det möjligheter att lägga fram definitioner och kontinuerligt justera dem i brett samråd med alla parter. Kvalitetsmärkning och ursprungsbeteckning utgör goda exempel på sådana åtgärder som också kan ha överraskande genomslagskraft för en produkt eller en hel trakt. LEADER-programmen är för övrigt i stor utsträckning inne på samma linje.

## Standardiserad kvalitet

Av detta exempel ska man dock inte dra slutledningen att det bara är exklusiva och marginella produkter som behöver framhäva sin kvalitet. Vardagskonsumtionen ingår numera också i ett växelspel mellan vad som anses vara dagligvaror och s k delikatesser. Smak- och hälsohänsyn har kommit att prägla de flestas attityder till föda. Samtidigt med en ökning av den dagliga konsumtionen av serielagade färdiga rätter som är lätta att sätta på bordet och som förväntas uppfylla vissa kvalitetskrav d v s är absolut ofarliga, sker en motsvarande ökning av efterfrågan på speciella, ovanliga, "orginella" matvaror, av ett visst ursprung, bondgårdsprodukter, kvalitetsmärkta råvaror o dyl. På samma gång som konsumtionen av färdiglagad mat ökar, växer det gastronomiska intresset på ett slående sätt. Dessa nya konsumtionsvanor håller på att spridas överallt i våra respektive länder bl a som en följd av nya distributionsmetoder. I många länder kan man idag på samma ställe inhandla både vardagsvaror och kvalitetsmässigt mer exklusiva produkter. Kvalitet finns numera inte bara att få i specialaffären eller hos traktören. De stora distributionskedjorna har även sina krav på kvalitet och strävar mer och mer efter att få fram väl kända produkter, av äkta ursprung men som håller en jämn kvalitet. Bondgårdsprodukter behöver under sådana förhållanden inte stanna kvar i hembygden men måste för att kunna inlemmas i den stora distributionen uppfylla vissa anspråk som förutsätter organisation, samgående och förpackningsteknik.

För en stor del av Europa gäller att vi håller på att övergå till matvanor som karaktäriseras av "standardiserad kvalitet". Det ligger alltså en hel del arbete framför oss



Tillverkning av fårost  
i LEADER-området **Rhodes** [Grekland]

som kräver stor vakenhet för att kunna svara mot de nya eller alternativa förväntningar som öppnar kanske inte obegränsade men i varje fall oundvikliga perspektiv. Det som är säkert, det är att i en sektor som livsmedelsbranchen med en efterfrågan i ständig förändring endast de producenter kommer att överleva som är kapabla att anpassa sig till köpslåendets komplicerade process, på vilken en hel del kulturella aspekter kan läggas. Med detta måste förstås att kvalitetsbegreppet härnäst inte bara kommer att omfatta själva produkten utan även produktionsförhållandena och produktionsmedlen d v s jord och vatten.

## Alternativ till livsmedelsproduktion

Det 20:e seklets historia har lärt oss att de utvecklade samhällena kan bli allt mindre beroende av gruvdrift, utvinning och exploatering av naturresurserna och istället börja uppfinna och producera sin egna energitillgångar. I det sammanhanget kommer biologisk och bioteknisk framställning av energi (etanol, rapseter m m.) att på lång sikt vara av strategisk betydelse och avgörande för miljön, däri jämförbar med gårdagens problem för att lösa livsmedelsförsörjningen, även om det fortfarande återstår att pröva många vägar för att nå resultat och medför ett risktagande för intressenterna och då i synnerhet för industrifolket.

Vid sidan av denna energiframställning förväntas jordbruket att producera basmolekyler för syntetisk tillverkning, textil och läkemedel. Att via en produktion som inte är ägnad att förvandlas till födämnen göra jordbruket delaktigt i ett nytt energi- och miljötänkande är revolutionerande.



## Andra värden

Men jordbruket skapar inte bara materiella tillgångar och råvaror. Det kan också i allt större utsträckning bli en sektor för produktion av andra värden och då främst inom två stora områden.

### (Agri)kultur

Det första har att göra med kultur, hälsa, gastronomi, turism, pedagogik och barnens fostran. Nya yrken måste uppfinnas för att infria konsumenternas och medborgarnas önskemål. Den efterfrågan torde i allt mindre grad ses som en biprodukt till fritidsliv och avkoppling för stadsbor på jakt efter frisk luft. Ty inte nog med att kultur och fritid upptar alltmer av hushållens utgifter men - utöver muséer, friluftsparker och utställningar som skall närma människorna till en alltmer avlägsen jordbrukarkultur - är det fråga om ett djupare behov av att via jordbruket och dem som brukar jorden förstå sambandet mellan samhälle och natur.

Denna förväntan att få ta del av ett sammanhang måste tas på allvar. Den har att göra med en slående paradox som upplevs av en allt större del av Europas befolkning, som aldrig förr har intagit en så varierad föda, i sådana mängder och så färsk... men aldrig vetat så litet

Vassodlingar behövs för att återställa våtmarken  
[LEADER Ostvorpommern, Tyskland]



om det den äter. I ett alltmer urbaniserat Europa har färre och färre familjer rötter på landsbygden och vi har alla träffat på 8-9-åringar som ännu inte insett sambandet mellan en ko och en hamburgare! Ur kulturell synpunkt är det inte annat än en förlust. Ur politisk synpunkt är det en risk, i den mån man förstår att en sådan brist på kunskap i vilket ögonblick som helst kan utlösa irrationella kollektiva reaktioner. Vi vet att skolan ensam eller familjen ensam inte är tillräcklig för att förmedla sådan kunskap. Där har de olika yrkeskåreerna, i synnerhet jordbrukarna, en uppgift. Vad skulle vi inte vinna i kulturellt hänseende om varje europeiskt barn någon gång under sin skolgång hade haft tillfälle att i en gård få se vad ett djur är, vad en växt är, hur man tar hand om dem, vad som sker med dem....! Det är den sortens samhällsfrågor som många LEADER-projekt redan satt i centrum. På sikt gäller det att veta hur alla dessa olika experiment skall kunna generaliseras.

### Miljön

Till den andra kategorin av immateriell produktion räknas naturen, miljön, vattnet, landskapet, en harmonisk utveckling inom området. Det är uppenbart att ett land - och i än högre grad en kontinent - som kan uppvisa dylika naturvärden är rikare till och med ur ekonomisk synpunkt än ett förorenat, avhyvlat, utsuget område... Ännu igår uppstod sådana tillgångar ur en jordbruksaktivitet som gick ut på att över huvud taget ta jorden till vara. I det avseendet innebar som tur var den nedärvda föreställningen om jorden att det enskilda intresset (bondens) sammanföll med det allmänna intresset (samhällets). Genom att behandla jorden som fast kapital vars värde står i proportion till dess avkastning kom lönsamhetsprincipen att frigöra jordbruket från sin miljövårdande uppgift som (åtminstone underförstått) ingick i den nedärvda föreställningen. Med andra ord, om vi vill ha ett harmoniskt landskap, rika jordar, klart vatten, en levande bygd, en livskraftig miljö, en växlande natur, då måste vi fatta valet att framställa allt detta, det vill säga utforma en politik som har en sådan målsättning, med viljestyrka och under allmän debatt. Håller man detta för ögonen, så finns det ofantligt mycket att göra för jordbrukarna och alla dem som vill arbeta med skog och mark.





## Familjesemester och kvalitetsmatvaror

Michael Hofmann [LEADER Oberes Altmühltal-Mittelfranken, Tyskland]

**I Altmühls bergsdal (Bayern)** dominerar jordbruket som sysselsätter 14% av den aktiva befolkningen. Mjolk-, fläsk- och nötköttsproduktionen är den främsta inkomstkällan för områdets ca 2000 jordbrukare. LEADER-gruppen och en lokalförening vari jordbrukare ingår (EPIG) har sedan 1991 lanserat en rad aktioner för landsbygdsutveckling som i huvudsak består i bondgårdsturism och försäljning av kvalitetsnötkött.

### Familjesemester

På initiativ av 5 jordbrukarfamiljer som vill diversifiera sin verksamhet, har Lauterbachs 70 invånare bildat ett "byalag" och förvandlat orten till en riktig semesterby.

- > 13 turistlogier av god kvalitet har inretts mellan 1993 och 1996
- > ett underhållningsprogram skapades redan 1992 (träffar, lekar och sysselsättning för barnen, "piratfest" då barnen själva tillverkar sin utklädsel, grillfester som föräldrarna själva ordnar, promenader med häst och vagn, besök på bryggeri m m.)
- > 1993 anlades en lekplats och två samlingslokaler inreddes
- > 1995 anlades en damm (toaletter, försäljning av ortens lantbruksprodukter) och en cykelled drogs. Man har även installerat ett avloppssystem.

Lauterbach lockar nu många besökare och turistverksamheten har skapat arbetstillfällen för bl a för jordbrukarhustrurna.

### Kvalitetskött

En av de främsta målsättningarna för LEADER I-programmet i Mellersta Franken var också att successivt minska det intensiva jordbruket och gå över till extensiv uppfödning. 60 jordbrukare har gått samman i föreningen WFG ("Weidefleisch Franken GmbH & Co. KG" / Kött från Frankens betesboskap). Ett kvalitetskött från Angus- och Limousine-kor som uppföds med betesgång enligt vissa kriterier saluförs av WFG i främst närdistribution. Varumärket "Franki" har skapats, en nära kontakt med flera storkunder upprätthålls (hotell, restauranger, kollektivkök m m) och många privatpersoner handlar direkt hos uppfödarna.

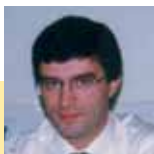


### Jordbruksmarknad för bilister

Stödaktionerna till förmån för landsbygdsturismen och produktionen av kvalitetsmatvaror, som tog sin början inom ramen för LEADER I, fortsätter med LEADER II och kronan på verket utgörs av projektet "Bäuerlicher Rastmarkt Obere Altmühl" som erbjuder en "Jordbruksmarknad för bilister" på en rastplats i Obere Altmühl längs motorvägen A6/E50 Nürnberg-Altmühl, en av de mest trafikerade bilvägarna i Europa. Anläggningens två byggnader rymmer en hall på 500 m<sup>2</sup> där försäljningen av ortens matvaruproduktion äger rum. Där finns också en restaurant som serverar traktens kulinariska läckerheter, en turistbyrå och ett hotell på 30 rum. Projektet uppgår till 5 miljoner ECU, finansieras inom ramen för LEADER och mål 5b och har letts av ett företag som startades av 30 investeringsvilliga personer med förankring i den lokala jordbruksmiljön. Anläggningen som officiellt invigs i september 1997 är traktens "skyltfönster" och ett utmärkt försäljningsställe för ortens jordbrukare och andra verksamma inom agroturismen. Samtidigt skapas 50-60 arbetstillfällen i området som är relativt eftersatt. <







## “Stöd till biodynamiskt jordbruk”

António Realinho [LEADER Raia Centro-Sul, Portugal]



**Att biodynamiskt jordbruk** är en intressant lösning om man vill diversifiera odlingen var de 60 jordbrukarna i Beira Interior (öster om de centrala delarna av Portugal) övertygade om och bildade 1995 föreningen ARAB (“Associação Regional de Agricultores Biológicos”/Regionala föreningen för biodynamiskt jordbruk). Produktionen är ytterst varierad: mandel, körsbär, druvor, men också olivolja och konserverade oliver, fikon, spannmål och blomster.

Föreningen har satt upp som mål att främja utvecklingen av giftfritt jordbruk (bl a genom att anordna möten och konferenser) och att ge sakkunnig hjälp till odlarna i frågor rörande produktion, kommersialisering, marknadsföring och varupresentation.

LEADER-gruppen Raia Centro-Sul har medverkat till att följande aktioner kunnat företas:

- > tillverkning av ett mobilt stånd för att ARAB lättare ska kunna medverka i reklamkampanjer, delta i fackmässor (inhemska eller internationella)
- > utgivning av en tidning (15 000 exemplar för jordbrukare, tekniker, skolor m m) och en folder med information om produkterna och odlingsmetoderna för att väcka allmänhetens intresse och få människor att t ex välja miljövänliga förpackningar.
- > organisation av en årlig sammankomst av bio-jordbrukare. Till den andra “Encontro Nacional de Agricultores Biológicos”, som ägde rum den 17 och 18 maj 1997, strömmade 300 personer till från Portugal men också från Spanien. Där behandlades bland annat svårigheterna inom sektorn, behovet att justera programmen för stödåtgärder och certifiering och att åstadkomma en bättre kollektivorganisation m m.

På kort sikt borde ett biodynamiskt jordbruk öppna ett intressant perspektiv för landsbygdens utveckling. Det ger inte bara sundare födoämnen och en bättre miljö utan bidrar också till att landsbygden kan hålla kvar sin befolkning eftersom det kräver mera arbetskraft än det traditionella jordbruket.

För att kunna exportera mera måste Portugals jordbruk vinnlägga sig om att framställa en produktion av bättre kvalitet. Kvalitetsmärkta biodynamiska produkter innebär ett stort steg i denna riktning. <





Medan den första kategorin av immateriella tillgångar som jordbrukarna producerar mer och mer kommer att tas om hand av marknaden, kommer den andra kategorin att för lång tid framöver bli beroende av offentliga medel för skapande av kollektiva och offentliga tillgångar. Skapa och underhålla miljöarvet för kommande generationer, upprätta den gemensamma identiteten som föds ur landskapet, garantera en daglig livskvalitet, ligger i det allmänna intresset och bör finansieras av samhället. Varför skulle jordbrukarna få en lägre status genom sin medverkan därtill och för att de får sin utkomst därav, i synnerhet som de genererar värden som ingen kan flytta på.

### Syntes av yrket

Det är ett nytt sätt att utöva jordbrukarens yrke som avtecknar sig. För att lämna bakom sig dagens standardkrav på jordbrukare som tekniker och bokhållare begär man inte av den nya generationen att vara bonde på samma sätt som förr, utan att uppfinna ett yrke som förenar kortsiktiga och långsiktiga krav, ett yrke för marknaden och ett för bygden. Inte bara företagare, inte bara tekniker, inte bara trädgårdsmästare, inte bara gruppleddare men förmodligen allting på en gång. Omdefinieringen av yrket gör att förhållandet mellan jordbrukarna och de offentliga myndigheterna måste justeras. Hellre än en abstrakt överenskommelse mellan jordbruket och Europa bör man tänka sig ett ramkontrakt mellan var och en av morgondagens jordbrukare och statsmakten. Det skulle vara ett personligt kontrakt som definierar åliggandena och var och ens rättigheter och skyldigheter. Eftersom jordbruket är en offentlig angelägenhet och därför angår alla, är det förhållandet mellan jordbrukaren och myndigheterna som måste förnyas. Om offentliga medel uttryckligen skjuts till för att bevara och förbättra området, miljön, vattnet, landskapet, då undviker man samtidigt att lägga grunden till ett för alltid dualistiskt jordbruk: på ena sidan en exportgren som suger upp offentliga medel, i går i form av exportåterbäring (beroende på skillnaden mellan det garanterade priset och världsmarknadspriset), i dag i form av kompensationer och i morgon i form av reparation av miljöskador, och på andra sidan ett på marknaden försvagat jordbruk som tar upp marken och ropar på hjälp i den allmänna solidaritetens namn för att slippa en drastisk fattigdom.



### Jordbruksutveckling och landsbygdsutveckling

Om våra offentliga ingrepp åter får styras av omsorgen om balans i området och i vårt sätt att handha miljön och landskapet, innebär det att vi vägrar acceptera dualismen som uppstår mellan olika typer av jordbruk, jordbrukare och områden. Det innebär att jordbruket får en ny uppgift som är minst lika mobiliserande som efterkrigstidens behov av livsmedel. Det innebär att sätta området i centrum när jordbrukspolitiken skall definieras. Det innebär slutligen att uttryckligen få jordbruksutvecklingen att gå hand i hand med landsbygdsutvecklingen.

Från den synpunkten framstår LEADER-programmen som rätta experimentplatser för att få kraven att sammanfalla. På det stora hela visar dessa experiment en ny bild av jordbrukare och landsbygdsområden, som står inför en komplex verklighet och vänder ryggen till en endimensionell uppfattning för att i stället på en och samma gång angripa de ekonomiska, kulturella och regionala problemen. Och det är just genom att försöka ställa upp på det europeiska samhällets nya önskemål som jordbruket och landsbygdsområdena i morgon kommer att göra Unionen starkare, på samma sätt som skedde i går när det nya Europa stod inför utmaningen att häva matbristen. <





## Europeiska åtgärder till förmån för unga jordbrukare

**Europeiska och nationella åtgärder måste få ökad genomslagskraft för att de yngre ska kunna hållas kvar i landsbygdsområdena, deras etablering inom jordbruket underlättas och deras aktiva medverkan till bygdens utveckling möjliggörs.**

AV VERONIKA VEITS [\*]

**Otrygghet och hårda arbetsförhållanden** i kombination med en osäker inkomst präglar jordbrukaryrket som inte längre utövar någon dragning. Detta är inte något nytt och jordbruket är idag en sektor som sysselsätter en åldrande befolkning. Bara 8,3% av jordbrukarna är under 35 år medan en av fyra jordbrukare i verksamhet är över 65 år gammal.

Ålderstiget men ändå i full förändring – så kan jordbruket betecknas, och en bonde måste idag vara mångkunnig om han med kompetens skall kunna möta den hårdnande konkurrensen. Dagens bonde är lika mycket livsmedelsproducent, tekniker och handhavare av förnybar materia som miljövärdare och markförvaltare.

Eftersom de unga måste betraktas som en dynamisk faktor inom jordbrukssektorn och i största allmänhet för landsbygdsområdena, har den Europeiska unionen successivt infört en rad instrument för att stödja yngre jordbrukare.

Bland dessa måste särskilt nämnas etablerings- och investeringsstödet som kan hjälpa unga jordbrukare att ta över en gård, vilket mer än 25 000 unga jordbrukare får tillgodogöra sig varje år. Möjligheten att ta ut förtidspension, som gemenskapen infört, borde också bidra till en förnyring inom jordbruksnäringen. Dessutom har särskild vikt lagts vid utbildning och de unga som står i beredskap att överta en gård kan få bidrag därtill. Unga jordbrukare kan också delta i andra utbildningsprogram som "Leonardo da Vinci" eller "Med ungdomen för Europa". Det kan tilläggas att flera decentraliserade aktioner har startats inom ramen för strukturfonderna för målområdena 1, 5b och 6 och naturligtvis inom ramen för gemenskapsinitiativet LEADER. Detta senare ger nämligen de unga jordbrukarna en möjlighet inte bara att dra uppmärksamheten till vad de producerar (lantgårdsprodukter m m) eller att delta i miljö- och landskapsvård men också att utveckla en kompletterande verksamhet (bondgårdsturism o dyl) och spela en aktiv roll i bygdens utveckling.

De europeiska redskapen <sup>[1]</sup> utgör utan tvivel en lämplig aktionsram, men åtgärderna måste få större genomslagskraft om man vill att de unga ska stanna kvar i landsbygdsområdena och att deras etablering i jordbruket ska underlättas. Detta är just vad som rekommende-

ras i en rapport från kommissionen om "De unga jordbrukarna och generationsskifteproblem inom jordbruksnäringen i Europa" (KOM (96) 398 slutl.). Kommissionen ger även en annan rekommendation: Den råder medlemsstaterna att anpassa sin skattelagstiftning i fråga om överlåtelse och kvarlåtenskap för att unga jordbrukare lättare ska kunna etablera sig i sektorn.

Rapporten ger en översikt av förekommande gemenskapsinstrument till förmån för unga jordbrukare och har fått de politiska beslutsfattarna att uppmärksamma deras situation. Den utgör på intet sätt en slutpunkt utan är ett led i diskussionen om de unga jordbrukarnas plats och roll i jordbruket och över huvud taget i landsbygdsområdena samt om vilka medel de förfogar över för att aktivt kunna bidra till den samhällsekonomiska utvecklingen i sin bygd.

[\*] Administratör vid Generaldirektoratet för Jordbruk vid den Europeiska kommissionen (GD VI/FII.I).

[1] "Community Actions and Rural Development" (Katalog över gemenskapsaktioner och landsbygdsutveckling) utgiven av det Europeiska LEADER-kontoret, ger i form av faktablad en översikt av dessa gemenskapsredskap.





Diversifiering på alla fronter  
i LEADER-zonen Cavan-Monaghan [Irland]

# Från jordbruksföretag till landsbygdsföretag

De bägge grevskapen Cavan och Monaghan, som är grannar med Nordirland, utgörs i första hand av jordbruksbygder. Men diversifikation är ett måste och många bönder har tagit upp en andra verksamhet som ofta håller på att uppsluka den första. Så förvandlas en mängd gårdar till riktiga småföretag. Med LEADER som vägledare.

*“För tio år sedan var det väldigt svårt att få befolkningen i söder och i norr att samarbeta...”* Michael Heaney kommer i egenskap av granne för att presentera lärdomarna från Inishowen-gruppen som han är ledare för inför seminariet i Monaghan, som idag samlar alla LEADER-grupper från bägge sidor om gränsen mellan den irländska republiken och Nordirland. Målsättningen är att starta ett hållbart samarbete över gränserna. Ty de 12 områdena som berörs har mer än en gränslinje gemensamt, de möter samma svårigheter: arbetsbrist, avfolkning och en utvecklingspotential som hämmas av en underström av religiösa motsättningar i Nordirland med negativa konsekvenser för grevskapen i söder som

är deras grannar. *“Hur i all världen skall man få hit turister, för att inte tala om investeringar, när man föreställer sig ett slagfält, även om katoliker och protestanter snarare kommer bra överens i landsortskommunerna?”* klagar Adge King, chef för Cavan-Monaghan Rural Development Coop, en kooperativförening som leder LEADER-programmet i ett område som ligger dubbelt avskilt genom dels gränsdragningen, dels avståndet till havet. Denna lokala aktionsgrupp bildades 1991 på initiativ av ansvariga inom kooperativa jordbruksföreningar och består av representanter för samhälle och näringsliv i grevskapen Cavan och Monaghan: kooperativa mejerier, jordbruksföreningar, intressegrupper, lokala myndighe- ➔



ter, Teagasc (Centrum för forskning och faktspridning om jordbruket och landsbygden), ekonomiska institutioner, företag m m. *”Tack vare att LEADER gav det institutionella och finansiella stöd som behövdes för att samla alla krafter inom området, har jordbrukets kooperativrörelse funnit en naturlig väg till sitt egentliga mål, nämligen landsbygdens utveckling”,* hävdar Anthony Leddy, styrelseordförande i den lokala aktionsgruppen (LAG). *”Det var redan på 1980-talet som de kooperativa mejerierna slutade med att bara intressera sig för mjölkpriserna och i stället såg till bygdens utveckling i sin helhet. De spelade en aktiv roll för bildandet av ”Water Scheme Groups” som förenade invånare och jordbrukare i en aktion för att installera rinnande vatten på landsbygden. De grupperna var på något sätt vår första erfarenhet av samhällsdynamik, en mobilisering av alla medborgarna kring ett konkret utvecklingsprojekt.”*

I området där så många branscher, t ex turismen, får lida av de känsliga förhållandena kring gränsen, upptar jordbruket fortfarande den främsta platsen i näringslivet: mer än 60% av arbetstillfällena är direkt eller indirekt fästade till sektorn. Men jorden är mager och de flesta gårdarna är splittrade och små (16 ha i genomsnitt). Tvånget att uppfylla vissa kvoter för mjölk, nötkötts- och fårköttsproduktionen förbättrade inte situationen utan krävde en djupgående diversifiering av jordbruksaktiviteten.

## Champinjoner

Under 1960-talet kom diversifieringen först att gälla två ”klassiska” jordbruksprodukter. Många bönder började med hönsuppfödning (f n 55% av landets produktion) och svinavel (20%). Men det var först champinjonproduktionen, som genom sin omfattning och som förnyande inslag med effekt på hela ekonomin några år senare kom att utgöra *”ett stort steg framåt för den lokala utvecklingen”*. Tim Connolly är en föregångare: på uppmantran av Teagasc, började han 1981 att producera svamp som odlades i kompostsäckar inne i polyetentunnlar där ljus-, temperatur- och fuktighetsförhållandena är konstanta. *”Jag installerade först två tunnlar”,* berättar han. *”Efter ett år märkte vi att det var lönande. Odlingen ger snabbt pengar i kassan eftersom det bara behövs 6 veckor innan sådden ger skörd. Så vi installerade tre nya champinjonodlingar 1983.”* Tim producerar nu 100 ton champinjoner årligen vilket ger honom lika mycket inkomst som hans 65 mjölkkor. *”Tack var champinjonerna har jag kunnat köpa upp så mycket jord att mina två söner kan stanna kvar på gården.”* Svampplockningen - den sker för hand vilket är den stor fördel för den irländska produktionen i förhållande till den brittiska och holländska konkurrensen - sysselsätter också 5 deltidsanställda (ung 30 timmar i veckan).

McCabe-gården har byggts helt ekologiskt





En nyckel till framgången för de ca 240 champinjonodlarna i LEADER-området (nästan hälften av samtliga irländska champinjonproducenter) ligger i organisationen av distributionen: Tim Connolly avyttrar produktionen via en distributör, "Monaghan Mushrooms Ltd", som klarar av att leverera champinjonerna till storköpsdiskarna i Irland inom 24 timmar efter skörden. Företaget har därigenom blivit den främsta champinjonfirman i Europa på 16 år. Detta förpacknings- och distributionsföretag som gjort ca 200 champinjonodlare till underleverantörer och organiserat deras proviantering av sporer, kompost och teknisk service, hade 1994 en omsättning på 32,3 miljoner ECU och skapade 300 arbetsplatser i sina olika förpackningsenheter. Adge King betonar hur viktig denna nya bransch är men tillägger: *"LEADER-stödet till jordbrukarna gäller här framför allt andra produkter än livsmedel, därför att det inte är många jordbrukare som har velat satsa på lantbruksprodukter, på grund av att marknaden är så liten. De föredrar en biverksamhet som lämpar sig för gården både vad gäller investering i tid som utrymme, lokaler o dyl. Oftast är det en aktivitet som skiljer sig mycket från huvudnäringen."*

## Uppfinnare

Denna biverksamhet är ofta en hobby från början, en lidelse som blir till ett yrke och till slut ett helt företag och som ibland inte har mycket att göra med jordbruk. Det händer inte så sällan att man står inför en innovation, en uppfinning, och till och med något genialiskt. Med sysselsättning som följer med på köpet. John McKeown är 36 år gammal. Han "tillverkar" mjölk och nötkött på deltid eftersom han inte har tillräckligt med jord. Fascinerad av mekanik sätter han 1989 igång att konstruera jordbrukshangarer av stål innan han 1995 utvecklar en revolutionerande produkt: en "trail-lift" som är en slags terränggående lyftvagn, fyra gånger billigare än en vanlig lyftvagn, och som måttbeställd för jordbrukare. *"Produkten kan inte vara bättre än den är och vi har sökt patent. Nu blir det värre att marknadsföra den..."* Och man tror sig förstå att John står litet handfallen inför den uppgiften. Jim O'Donnell har för sin del uppfunnit en värmematta för uppfödning av spädgrisar. Anordningen – ett element mellan två isolerplattor – är skönare för djuret och konsumerar tio gånger mindre energi än den vanliga infralampen. *"Den gjorde omedelbart succé i Irland"*, förklarar Tim. *"Redan framåt mitten av 1996 började vi ana att den inhemska marknaden höll på att mättas. Nu har vi börjat exportera till Storbritannien, Frankrike och Italien – litet grand –, Portugal - mycket - och sedan några månader till Kanada där vi hittat en distributör. Problemet är att vi ännu inte har tillräcklig volym för att besvara efterfrågan..."* Firma O'Donnell som har 8 anställda och producerar 250 värmemattor i veckan måste alltså tänka på att expandera. *"Först utöka lokalerna här i Cavan innan vi kanske provar vår lycka i USA. Den amerikanska marknaden kan absorbera 50 000 enheter*



Martin Gilliland framför en ball-trap-katapult

*per år..."*. Det bör påpekas i förbifarten att bygdens jordbrukare inte har monopol på innovationer. En lärare i Coothill (Cavan) Séan Grogan, har uppfunnit en reglerbar 'krithållare' som gör att man inte behöver få kritdamm på fingrarna när man skriver på tavlan. Principen är densamma som för ett läppstift. Enkel, men någon måste komma på den... LEADER har gett ett bidrag på 4 000 ECU för marknadsföring av produkten som man nu finner här och där i välförsedda pappersbutiker i Irland.

## Göra ett yrke av det man älskar

Fritidsaktiviteter som riktar sig till ett lokalt klientel, eller med specialintressen, är en annan nisch som jordbrukarna försöker fylla ut. Tre exempel: Hos familjen Jones föder man upp hästar förutom mjölkkor sedan generationer tillbaka. *"Trots traktorns ankomst har många irländska bönder behållit ett par hästar"*, förklarar Tom Jones, *"men de tar inte hand om dem. Nu visar det sig att intresset för ridning flammade upp igen sedan några år, både promenadridning och tävlingsridning. Min bror och jag har förstått att det verkligen finns något att göra i den branschen och vi har bestämt att det vi älskar, uppfödning och dressyr, skall bli vår yrkesverksamhet."* År 1993 får de hjälp av den Internationella fonden för Irland att bygga tre moderna stall för avelsston och föl. Tre år senare bidrar LEADER med 50 000 ECU för att uppföra ett ridhus. *"Det kommer att användas för dressyr och dressyrlektioner för nöjesridning eller tävlingshopp. I samarbete med den regionala föreningen för hästuppfödare "North Eastern Horse Breeders" (150 medlemmar) skall vi försöka skapa en stute-*



ribransch som ger verkligt mervärde. Ett sto på 3 år före dressyr är värt 600 ECU. När hon väl är inriden är hon värd omkring 12 000 ECU...”

Martin Gilliland har även han gjort det han älskar till sitt yrke, dvs ball-trap. Han har just avslutat installationen på sin gård av 4 skjutbanor för ett tiotal olika jaktsimulationer (kanin, morkulla, fasan m fl). Det är den originella och lyckade utformningen av företaget som håller på att göra det till en verklig fritidsattraktion: Anläggningen fungerar som en golfbana som man kan gå runt i sin egen takt. LEADER har bidragit till finansieringen av utrustningen, skjul, gångvägar, stängsel men också till de sofistikerade automatiska katapulterna. *“Förutom att jag skötte mina 14 kor var jag murare. Nu kan jag ha hela min verksamhet hemma på gården”*, säger Martin.

Johnny och Lucy Madden är ägare till godset Hilton Park som ligger i närheten av gränsen. De sex gästrummen som inreddes på 1980-talet räcker inte för att det skall löna sig att hålla igång slottsverksamheten, och de ansöker om LEADER-stöd för att återställa de magnifika trädgårdarna i sitt ursprungliga skick, vilket varit omöjligt i brist på medel. *“Vi ville göra något mer för turisterna, så att stället som är rikt på historia blir en kulturell sevärdhet för hela trakten”*, berättar Johnny. Rabatter har anlagts och gångstigar dragits på nytt, ett litet lusthus har upprättats vid sjön som ingår i ägorna. Godset blev tillgängligt för allmänheten 1996 och börjar dra till sig specialgrupper som till exempel amatörmålare. *“Min avsikt är att skapa ett konstcentrum här i förbindelse med tre andra kulturcentra i samma trakt. Vi håller på att arbeta på ett projekt tillsammans med Litteraturcentret Tyrone Guthrie i närheten. Men jag måste poängtera att LEADER har gjort enormt mycket för trakten och vi har knappt börjat skörda frukterna av det. Det är synd att LEADER inte har större räckvidd, för man känner att det verkligen har skapats för att hjälpa dem som går och bär på ett projekt.”*

## Permakultur

Marcus McCabe är också en person som drivs av entusiasm för sin syssla. Det är en ung jordbrukare från Monaghans grevskap, ekologisk förkämpe, som har gjort om sin gård för permakultur. Sedan 3 år tillbaka har gården förvandlats till en anläggning för vattenväxter (vass, bredkavledun o dyl) som används för naturlig rening av avloppsvatten (biologisk rening), och ett

stort antal olika växter för att återställa landskapet och den naturliga floran. Förutom plantskolan drivs konsultverksamhet och ges kurser i naturlig rening av avloppsvatten, trädgårdsarkitektur, alltigenom ekologiskt husbygge m m. Den stora träbyggnaden som värms upp med biomassa har han själv byggt, och där tas ungdomar i ungdomsarbete emot året runt och studenter som specialiserar sig i det som kanske blir morgondagens stora giv på landsbygden.

LEADER har hjälpt till att marknadsföra projektet och Marcus nämner bl a: *“tillverkning av en broschyr och en katalog, direktreklam till målgrupper som trädgårdsarkitekter, regionala myndigheter, potentiella kunder i Irland och på annat håll. Summan kan förefalla oansenlig – 2 500 ECU – men, det skulle man inte kunna tro, aktionen har gett oss ett namn och öppnat marknaden, kontrakten har börjat strömma in och det är inte arbetet som saknas längre. Nu är problemet att växa harmoniskt...”*

Marcus McCabe är medlem i flera internationella ekologiska organisationer, bl a “Globala nätverket för ekosamhället” (Global Eco Village Network), och drömmer om *“samhällen som fungerar ekologiskt och autonomt och som tack vare telekommunikationerna kan lätta trycket på städerna och återskapa en landsbygdsmiljö av kvalitet: levande, trivsamt, solidariskt...”* Avantgardism? Utopi? Det enda som är säkert är att projektet i sin nuvarande fas väcker uppmärksamhet hos och ses med sympati av traktens alla jordbrukare. <

**Regionens yta:** 318 km<sup>2</sup>

**Befolkning:** 106 000 invånare

**Finansiering LEADER II:** 6 875 000 ECU

**EU:** 3 165 937 ECU

**Övriga offentliga fonder:** 1 055 313 ECU

**Privat:** 2 653 750 ECU

**Cavan-Monaghan Rural Development Co-op Society Ltd**

Agricultural College, Ballyhaise, IRL-Co. Cavan

Tel: +353 49 38477 - Fax: +353 49 38189





Ulltvätt  
i Mölls alpdal

LEADER och jordbruket i Kärnten [Österrike]

# Att bilda en bransch av spridda länkar

Här i Alperna där de flesta jordbrukare driver flera aktiviteter samtidigt avser LEADER och övriga stödinstrument i landsbygdsutvecklingens tjänst att konsolidera sysselsättning, inkomster och livskvalitet på orten. Strategin som består i att länka samman olika lokala produkter från jordbruket – traditionella men underskattade – i en verklig "utvecklingskedja" sätter fart på hela ekonomin i de tre territorier i Kärnten som berörs av initiativet.

**LEADER-zonen Grossglockner-Oberes Mölltal**, som sträcker sig från "Österrikes tak" (3 798 m) till Mölls nedre bäcken, hör till dessa trakter där uttrycket "höga berg och djupa dalar" både har en geografisk och en ekonomisk mening. Här i bergsdalen långt bort i västra Kärnten har den lokala aktionsgruppen valt att satsa på en gammal hantverkstradition som höll på att försvinna, nämligen ullhanteringen. Programmen 5b och LEADER, som övertagit och kompletterat det ursprungliga initiativet inlett av övre Tauerns Nationalpark, har

resulterat i att en tillverkningskedja följer flodens lopp med produktion, bearbetning och kommersialisering bokstavligen placerade som länkar uppifrån och ned: överst, de ca 50 böndernas fårhjordar på sommarbete och en modern enhet för att tvätta, karda och spinna ullen, mitt i dalen vävstolarna och ylletillverkningen som ofta sköts av bondhustrurna, längst ned försäljningen med den stora affären för "Regionalverein Grossglockner", en förening med 150 medlemmar från näringslivet, och en butik – "Mode & Design KM" – som



—→ designar och säljer alla slags plagg där tradition kombineras med modet, till exempel "Kärntenjeans" som är en lokalvariant av den oundvikliga amerikanska byxan.

### Från får till yllestrumpa

*"Den här affären bildar centrum för vårt projekt 'Goldärmel [\*]' som går ut på att saluföra ylleplagg som tillverkas och designas lokalt", förklarar Maria Schmidl som dels arbetar på det lokala LEADER- sekretariatet, dels sköter föreningen Grossglockners affär som öppnades 1995 och ligger i dalöppningen. "Nu har vi inte bara 'Guldvägen' utan också 'Ullvägen' att tala om som går ner i dalen. Det är ett komplett ekonomiskt område som omfattar allt från får till yllestrumpa. Ylle är en bärande bransch. Fler och fler konsumenter är intresserade och vill gärna betala mer för en handgjord vara. Förut slängde vi bort ullen. Nu ligger den till grund för en binäring med högt mervärde som till exempel många bondhustrur drar nytta av och som kommer turismen till godo."* Utöver raden av yllevaror säljs också ungefär 300 olika lantbruks- och hantverksprodukter i affären. 140 personer är medlemmar i föreningen och detta nya försäljningsställe (3 fasta deltidstjänster) hade 1996 en omsättning på 70 000 ECU.

Georg och Elisabeth Fellner, som är i 30-årsåldern och har två barn, kan med fördel representera dalens jordbrukarfamiljer. Deras gård på ett tiotal hektar räcker

Grossglockners företagarförening har öppnat en affär



inte till för att ge dem tillräckliga inkomster och Elisabeth väver därför yllefiltar medan Georg under vintern arbetar på skidstationen. Han är också medlem i gruppen "Innovation i jordbruket" som tillkom inom ramen för LEADER. *"De flesta av oss är mångsysslare men somliga utövar sitt biyrke så långt borta som i München, mer än 200 km härifrån. Det är veckopendlarna som inte har en särskilt avundsvärd situation... Så vi försöker göra så att de kan ha alla sina aktiviteter förlagda till dalen. Vår arbetsgrupp har därför gått in för att organisera tillverkningen av våra lantbruksprodukter. Yllet är redan den ledande branschen men sedan finns ju också ost-, kött- och charkuterivarorna. 20% av jordbrukarna här producerar hemma på gården."*

Tack vare program 5b och LEADER, har redan ett kollektivslakteri (får, svin och nötkreatur) startats i Heiligenblut, den mest avlägsna byn, och 4 andra kommer att uppföras på olika orter. Hela livsmedelsproduktionen som utgår från biodynamiska metoder är underkastad kvalitetskrav som garanteras av ett varumärke. *"I allmänhet finansierar program 5b utrustningen och LEADER, som håller på att ta över, ledsagar projekten med förstudier, reklamaktioner, marknadsföring o dyl."*, uppger Christian Kropfitsch, direktör för KIR, Kärntens institut för lokal utveckling (se rutan).

### Ge startsignalen

Med ungefär en tredjedel av bidragsmedlen redan engagerade (juni 1997) är Kärnten den region i Österrike som kommit längst med att realisera LEADER II, och det är Grossglockner-Oberes Mölltal som inom ramen för programmet har flest projekt under genomförande. *"Den nordliga delen av området har förmånen att ha Österrikes äldsta nationalpark på sitt område, grundad 1981, och där har utvecklingsaktioner pågått sedan länge",* säger Kurt Rakobitsch, LEADER-samordnare för delstaten. *"Genom att 5b- och LEADER- projekten inlemmas i aktionen som parken redan hade startat högre upp i dalen kunde vi vinna tid och kraft, bli synligare och på så sätt ge startsignalen till den lokala utvecklingen inte bara i den här dalen utan också i de två andra av Kärntens LEADER-områden."*





## Carnica

I Rosental längs floden Drava har samma metod använts för att i en bransch länka samman identitet, kultur och landskapsimage, hänsyn till miljön, jordbruksaktivitet, turism, biinkomster och till och med heltidstjänster för invånarna.

Här utgörs det sammanhållande elementet av carnica-biet, en ytterst produktiv, inhemsk art, som trakten exporterade hela vagnslaster av till alla möjliga delar av

världen mellan 1850 och 1930. Biodlingen avtog sedan men ännu idag produceras i regionen 35% av Österrikes honung. Här finns ungefär 200 biodlare, de flesta medlemmar i en yrkesorganisation med vilken, bland andra, den lokala aktionsgruppen har utarbetat en strategi i två delar: dels samgående mellan de 8 kommunerna i en kampanj för dalens image (användning av en gemensam beteckning "Carnica Rosental" och logotyp föreställande carnica-biet m m), dels utveckling av en integrerad biodlingsbransch.

Ernst Fuchs, ansvarig för biodlingen inom aktionsgruppen och en levande uppslagsbok i ämnet, är outsinlig när det gäller att kommentera projektet: *"Branschen skall få nytt liv genom tre målsättningar som LEADER bidrar till att finansiera: uppfödning av bidrottningar för att få fram en ren carnica-ras (ett laboratorium uppförs inom kort), högre grad av professionalism hos biodlarna även om de alla utövar yrket på deltid, utveckling och kommersialisering av innoverande produkter som utvinns ur honung. Och vi hoppas att man därigenom får upp ögonen för biet som bärare av ett natur- och kulturarv."* —

## "Regional" utveckling

Kärnten tycks ha funnit den rätta jämvikten mellan myndigheternas tryck och gräsrötternas utvecklingssträvanden.

Integrerad landsbygdsutveckling med utgångspunkt i regionen och i lokalt initiativtagande är ingen nyhet i Kärnten eller över huvud taget i Österrike och prövades redan i slutet av 1970-talet (Se LEADER Magazine nr 11).

Rik av erfarenheterna från vissa svårigheter i samband med ett stödprogram till landsbygdsturismen för några år sedan tycks Kärntens delstatsmyndigheter ha funnit den rätta jämvikten mellan trycket uppifrån, som förvaltningen av offentliga medel ofrånkomligen medför, och den motsatta rörelsen från gräsrötterna som uttrycker sina utvecklingssträvanden i lokala initiativ. Avdelningen för delstatsplanering samordnar olika regionala, statliga och europeiska utvecklingsprogram men den tekniska assistansen till projekten sköts av en fristående organism, Kärntens institut för regional planering, lokal utveckling och miljöskydd (KIR), som skapades 1996.

I var och en av Kärntens tre lokala

aktionsgrupper ingår på en informell basis enskilda, föreningar och lokala institutioner (kommunorgan, nationalpark o dyl) som utvecklingen angår. Dessa har stor frihet i fråga om vilka initiativ som skall uppmärksammas och föras vidare, naturligtvis under förutsättning att riktlinjerna och de ekonomiska ramarna för det regionala LEADER-programmet respekteras.

Varje LAG är i sin tur indelad i "innovationsgrupper", var och en med ett särskilt ämne på sin lott (jordbruk, biodling, turism, hantverk o s v). Dessa arbets- och diskussionsgrupper har till uppgift att agera för den lokala utvecklingen inte bara inom ramen för LEADER utan också för andra gemenskapsprogram (5b, INTERREG, m fl): engagera befolkningen och de lokala aktörerna, leta fram potentiella projekt m m. Delvis på grund av det här sättet att organisera sig har aktionerna som genomförts i Kärnten fått en stark kollektiv prägel: jordbruksbranscher och branschsamarbete,



infrastrukturer för turismen o dyl.

Kontakten mellan de lokala aktionsgrupperna och delstatsmyndigheterna sköts i varje område av en LEADER-ansvarig ("LEADER Betreter") som skall se till att påbörjade aktioner samordnas och att kommande projekt läggs fram och försvaras inför delstatens myndigheter. <





Kooperativet Sonnenalm levererar mjölkvaror till skolorna i Norische Region

Branschens stolthet utgörs av Honungsmuséet i Ferlach som invigdes 1995 och också det ligger i dalöppningen. Förutom allt som har att göra med biodlingen och dess historia kan man där göra sig bekant med de nya produkterna som redan finns att köpa: biodynamisk honung, bivax och propolis förstås men också salami, müsli, honungslikör, honungsöl tillverkat av ett stort bryggeri i Klagenfurt (som avsätter en del av vinsten till en forskningsfond för biodlingen), och en ny sorts bikupa som är mer funktionell. 20 biodlare grundade i september 1996 en försäljningscentral och håller på att utarbeta ett kvalitetsmärke.

## Noaks ark

Något liknande fallet med carnica-biet och som utgör ett starkt drag i utvecklingsstrategin för Kärntens tre LEADER-områden består i att återinföra andra inhemska djurarter som nästan försvunnit.

Längre söderut, vid foten av Karawanken (2 000m) som bildar gränsen till Slovenien håller Friedhelm Jabinschek och hans förening "Alpen-Adria" (60 jordbrukare är medlemmar) på med att progressivt återinföra det sk Brillenschaf ("glasögonfåret") en gammal ras som tidigare var gemensam för södra Österrike, Slovenien och italienska Friuli. Det var praktiskt taget utdöd vid slutet av andra världskriget men kan idag visa upp ett bestånd av 400 djur. Det är det enda varumärkta fåret i Österrike och köttet börjar säljas bl a till 10 restauranger i Kärnten. "Efterfrågan är mycket stor, konstaterar Friedhelm, vår reklamkampanj har faktiskt sprängt taket för vår säljkapacitet!" Friedl tror framför allt på det privata engagemanget. Varureklamen har helt finansierats av föreningen Alpen-Adria. Armbandsklockor, T-shirts, paraplyer o dyl. med bilden av det berömda fåret säljs på mässor och andra tillställningar som föreningen anordnar under årets lopp samt längs vägen till bytesbetet som nu skall snitslas. "Vårt mål är att nå en full-

ständig självfinansiering inom tre år, till exempel att kunna överleva de två programmen som gav oss start-hjälp, LEADER och INTERREG. Det första har hjälpt oss in på marknaden genom att finansiera nödvändig teknisk assistans, det andra hjälper oss att rekrytera och organisera uppfödarna i Slovenien."

"Tack vare gemenskapsbidragen har vi kunnat taga fram lantbruksprodukter som annars förblir fast knutna till orten, som t ex dessa traditionella boskapsraser, vilket inte varit möjligt före Österrikes medlemskap i den Europeiska unionen", hävdar Raphaël Pliemitscher, ansvarig för en förening vars 60 medlemmar föder upp den ljusbruna Blondvieh-kon i Norische Region varifrån denna rustika ras kommer. Uppfödarna har delvis gått över till denna boskap som förr hade namn om sig att vara "den bästa kon i det Österrikisk-ungerska riket". Här kan man också tala om bransch eftersom aktionen berör uppfödare, slaktare, krögare, researrangörer och lokalbefolkning som möts i byfester under reklamen för "den blonda kon".

På tyska heter lokal utveckling 'regional utveckling'. I Österrike och i Tyskland är en 'Region' en territoriell referensenhet för utvecklingsaktionerna men egentligen är den en levande trakt som ofta består av en dalgång eller ett antal dalgångar, som historiskt sett har en kulturell, ekonomisk och social enhet. Branscherna som håller på att utvecklas i Kärnten gjuter ett nytt innehåll i den identiteten och, som Barbara Klemens säger, LEADER-ansvarig i Norische Region, "ger jordbrukarna en central plats i landsbygdsutvecklingen". <

[\*] "Guldärm", ordlek med hänsyftning på kvaliteten i den lokala klädtillverkningen och på den gamla guldbrytningen som förekom för länge sedan i trakten. Gruvan ligger idag orörd. Guld ger gemensamma associationer inom turistverksamheten i regionen., som t ex "Guldvägen" vilken utgörs av en mängd vandringsleder genom Grossglockner-Oberes Mölltal.



**Områdets yta:** 1 586 km<sup>2</sup>  
(Grossglockner-Oberes Mölltal: 596 km<sup>2</sup>;  
Carnica Rosental: 467 km<sup>2</sup>; Norische Region: 523 km<sup>2</sup>)  
**Befolkning:** 45 928 inv  
(Grossglockner-Oberes Mölltal: 8 577 inv;  
Carnica Rosental: 22 475 inv; Norische Region: 14 876 inv)  
**Finansiering LEADER II:** 8 400 000 ECU  
**EU:** 2 900 000 ECU  
**Övriga offentliga fonder:** 2 900 000 ECU  
**Privat:** 2 600 000 ECU

**LEADER II Geschäftsstelle Kärnten**  
Amt der Kärntner Landesregierung - Abteilung 20 Landesplanung,  
Sachgebiet Orts- und Regionalentwicklung  
Wulfengasse 13, A-9020 Klagenfurt  
Tel: +43 463 536 32062 - Fax: +43 463 536 32007  
E-mail: akl20.eu@online.edug.co.at



## LEADER-seminarier (oktober 1997-april 1998)

LEADER-kontoret erbjuder fram till april 1998 ett antal seminarier. Varje seminarium äger rum i ett område där LAG har särskild erfarenhet i ämnet. Program, arbetsspråk och plats fastställs definitivt 2 månader före utsatt tidpunkt för seminariet. (Kontakt: Det europeiska LEADER-kontoret, Unit "Organisation")

### > "Utbildning och lokal utveckling"

*Tidpunkt: 8-11 oktober 1997*

*Språk: finska/engelska/tyska*

*Plats: LAG Nord-östra Savo (Viitaniemi, Finland)*

## "Organisera lokalt partnerskap"

Det andra häftet som ingår i serien "Innovationer på landsbygden" behandlar hur partnerskap bildas och kommer igång och ger de metodologiska grunderna till

### > "Marknadsföra lokalprodukter för direktförsäljning"

*Tidpunkt: 5-9 november 1997*

*Språk: portugisiska/franska/spanska.*

*Plats: Mirandela, Terra Quente (Norte, Portugal)*

### > "Utarbeta turistprodukter i anslutning till vandring"

*Tidpunkt: april 1998*

*Språk: italienska/tyska/engelska*

*Plats: LAG Appennino Piacentino, Parma (Emilia-Romagna, Italien)*

en åtgärd som är avgörande för en hållbar landsbygdsutveckling.

*(Pris: 300 BEF inkl moms/ca 7,5 ECU)*

## LEADER II-publikationer (påminnelse)

### > "Community Actions and Rural Development"

*(Katalog över gemenskapsaktioner och landsbygdsutveckling)*

*(Pris: 1 800 BEF inkl moms/ca 45 ECU)*

### > "Innovative Actions for Rural Development"

*(Katalog över innovande aktioner för landsbygdens utveckling) (Pris: 1 800 BEF inkl moms/ca 45 ECU)*

### > "Evaluating the Touristic Potential of a Territory"

*(Hur skall man avgöra ett områdes möjligheter till turistverksamhet) (Metodologisk handbok)*

*(Pris: 300 BEF inkl moms/ca 7,5 ECU)*

### > "L'organisation collective d'une filière pour la valorisation locale des ressources agricoles: exemple de la transformation fromagère" ("Innovation en milieu rural" – Cahier n° 1)

*(Kollektiv organisation för tillvaratagande och avyttring av jordbruksresurser: exempel från osttillverkningen) ("Innovationer på landsbygden" - Häfte no 1).*

*(Pris: 300 BEF inkl moms / ca 7,5 ECU)*

### > LEADER II-affisch

*(Pris: 700 BEF inkl moms /ca 18 ECU. För varje ytterligare affisch som sänds till samma adress: 200 BEF inkl moms / ca 5 ECU)*

## LEADER II i 7 nationella nätverk

Vid tiden för pressläggningen (juli 1997) var nationella nätverk för LEADER II i funktion i följande länder: Tyskland, Österrike, Finland, Irland, Italien, Nederländerna och Sverige.

### TYSKLAND:

**LEADER-Netzwerk-Deutschland,**

a/s Hermann Klenner,

Bundesanstalt für Landwirtschaft und Ernährung, Adickesallee 40, D-60322 Frankfurt am Main.

Tel: +49 69 15 64 756; Fax: +49 69 15 64 790.

### ÖSTERRIKE:

**LEADER-Netzwerk-Österreich,**

a/s Luis Fidlshuster,

ÖAR-Regionalberatung GmbH, Amalienstr. 68, A-1130 Wien.

Tel: +43 1 877 94 21; Fax: +43 1 877 94 25;

E-mail: oear@ping.at

### FINLAND:

**Nätets huvudkontor: LEADER-verkostoyksikkö,**

a/s Mari Ojanperä,

Prännärintie 17, SF-61800 Kauhajoki.

Tel: +358 6 2360 067;

E-mail: mari.ojanpera@leader.kauhajoki.fi

**Svenskspråkig kontakt:**

**Finlands LEADER-nätverksenhet (Kristinestad),**

a/s Ulf Grindgårds,

Kommunbyrån, SF-64300 Lappfjärd.

Tel: +358 6 2221 496; Fax: +358 6 2222 462;

E-mail: ulf.grindgards@leader.kauhajoki.fi

### IRLAND:

**LEADER II Irish National Networking (LINN) Service,**

a/s Farrell Grant Sparks,

Molyneux House, Bridge Street, IRL-Dublin 8.

Tel: +353 1 475 81 37; Fax: +353 1 475 20 44;

E-mail: fgs@fgs.ie

### ITALIEN:

**Rete nazionale italiana LEADER,**

a/s Gerardo Delfino / Franco Mantino,

INEA (Istituto Nazionale di Economia Agraria), Via Barberini, 36, I-00187 Roma.

Tel: +39 6 487 07 93; Fax: +39 6 474 19 84.

### NEDERLÄNDERNA:

**Nederlandse LEADER Network**

a/s Klaas Bijleveld, Provinciehuis Friesland,

Postbus 20120, NL-HM8900 Leeuwarden.

Tel: +31 58 292 52 89; Fax: +31 58 292 51 25

### SVERIGE:

**Svenska LEADER-Nätverket**

Box 787, S-45126 Uddevalla.

Tel: +46 522 65 39 13 - Fax: +46 522 65 39 29

E-mail: nils.lagerroth@hs-o.hush.se

### UPPLYSNINGAR:

DET EUROPEISKA

LEADER-KONTORET

chaussée Saint-Pierre 260

B-1040 Bruxelles

Tel.: +32.2.736 49 60

Fax: +32.2.736 04 34

### E-Mail:

leader@aaidl.be

### World Wide Web:

<http://www.rural-europe.aaidl.be>

### "Rural Europe": LEADER on-line på sex språk

Publikationer

(LEADER-Magazine, INFO-LEADER, tekniska dokument m fl), aktivitetsprogram, aktuella uppgifter på LEADERS samtliga officiella biståndsmottagare samt olika databanker kan nu tillfrågas on-line på sex språk (franska, engelska, tyska, spanska, italienska och portugisiska) på Internet. Även flera forum tillgängliga.

[www.rural-europe.aaidl.be](http://www.rural-europe.aaidl.be)



**Namn:** LEADER ("Liaison entre Actions de Développement de l'Economie Rurale = Sammanknäytning av insatser för utveckling av landsbygds ekonomi")

**Typ av program:** Gemenskapsinitiativ

**Berörda områden:** regioner i Målgrupp 1 (med försenad utveckling), områden i Målgrupp 5b (känsliga landsbygdsområden) och områden i Målgrupp 6 (nordiska områden med mycket låg befolkningstäthet inom Europeiska unionen. 10% av beviljade bidrag i områdena 5b kan dock tilldelas till ej bidragsberättigade angränsande områden.

**Mål:** som en uppföljning på LEADER I (1991-1994) syftar LEADER II till att:

- > uppmuntra lokala initiativ för exemplarisk landsbygdsutveckling;
- > stöda innovativa, exempelgivande och överförbara operationer som visar nya vägar som landsbygdsutvecklingen kan slå in på;
- > utvidga erfarenhetsutbyte och kunskapsöverföring;
- > stöda gränsöverskridande samarbetsprojekt härrörande från lokala aktörer i landsbygdsområden och som påvisar deras solidaritet.

**Förmånstagare:** LEADER II tillför sitt ekonomiska stöd till två typer av förmånstagare:

- > i första hand, de "lokala aktionsgrupperna", bestående av offentliga och privata grupperingar, som tillsammans upprättar en strategi och förnyande åtgärder för att utveckla ett jordbruksområde av lokal dimension (mindre än 100 000 innevånare);
- > andra kollektiva offentliga eller privata aktörer från landsbygdsmiljön (lokala myndigheter, konsulkamrar, kooperativ, föreningar, etc.) på vilkor att deras insats, mer tematisk, kan inrymmas i en utvecklingstanke på lokal nivå.

**Typ av åtgärder:** förvärvande av kompetenser i fråga om landsbygdsutveckling, förnyelseprogram för landsbygden (yrkesutbildning, landsbygdsturism, stöd åt små företag, främjande av jordbruksprodukter, skogsprodukter, lokalt fiske, förbättring av miljön och levnadsvillkor, etc.), gränsöverskridande samarbete.

De olika komponenterna i LEADER II återfinns i ett "Europeiskt nät för landsbygdsutveckling" som möjliggör en stor spridning (seminarier, utbyten, publikationer) av innovativa insatser som genomförts till förmån för landsbygden och som underlättar det gränsöverskridande samarbetet. Detta nät leds av "Europeiska institutet för innovation och utveckling på landsbygden" eller kort "LEADER-kontoret" (Generaldirektoratet för jordbruket).

**Programmets varaktighet:** 6 år (1994-1999)

**Tilldelning av gemenskapsmedel:** ca. 1 755 miljoner ECU (varav mer än 1 000 miljoner för områdena i Målgrupp 1) finansierade av de tre strukturfonderna.



et europeiska  
LEADER-kontoret



Europeiska Kommissionen  
GD VI Jordbruket

**LEADER magazine** är kvartaltidskriften för utvecklingsprogrammet för landsbygden **LEADER II** ("Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale") är ett gemenskapsinitiativ som lanserats av kommissionen och samordnas av dess jordbruksstyrelse (enhet VI-F.1.2). Innehållet i LEADER Magazine återspeglar inte med nödvändighet åsikterna inom Europeiska unionens institutioner. **Redaktionsledning:** Europakontoret LEADER/A.E.I.D.L- **Ansvarig utgivare:** William Van Dingenen, A.E.I.D.L., chaussée Saint-Pierre 260, B-1040 Bruxelles - **Journalistik:** Jean-Luc Janot - **Medarbetare i detta nummer:** Yves Champetier, Jacques Fournier, Katell Gurnic, Bertrand Hervieu, Michel Hofmann, António Realinho, Veronika Veits - **Foto:** LEADER-grupperna, Campagne Campagne, Ann Linden, Ferdinand Neumüller, Hans-Olof Utsi - **Omslagsfoto:** Campagne Campagne - **Samordning av produktionen:** Christine Charlier - **Grafisk utformning:** Kaligram. Tryckt i Belgien på papper med klorfri blekning - **LEADER Magazine** publiceras på elva språk inom Europeiska unionen och trycks i 37 500 exemplar. **Upplysningar:** LEADER Magazine, A.E.I.D.L., chaussée Saint-Pierre 260, B-1040 Brüssel. Tel: +32.2 736 49 60. Fax: +32 2 736 04 34. E-Mail: leader@aeidl.be - WWW: <http://www.rural-europe.aeidl.be>